

Møteinnkalling

I samsvar med møteplan holdes det møte i fakultetsstyret ved Det humanistiske fakultet

26.04.2016, kl. 09:00 - i ekstraordinært fakultetsstyremøte - Kollegierommet, Muséplass 1.

Innkalling er sendt til:

Margareth Hagen, Einar Thomassen, Claus Huitfeldt, Jill Walker Rettberg, Eivind Kolflaath, Kjetil Berg Henjum, Christhard Hoffmann, Randi Rolvsjord, Anne Hestnes, Guro Sandnes, Svein-Ingvar Elvik, Anders Toft Lothe, Pernille Reitan Jensen

Saksliste og sakspapirer følger vedlagt.

Eventuelle forfall bes meldt snarest til personlig varamedlem og sekretariatet, tlf. 55589380, evt. per e-post til post@hf.uib.no.

Bergen, 22.04.2016

Margareth Hagen
dekan

Trine Moe
fakultetsdirektør

Saksliste

Styresak	Saker til behandling	U.off.
S 29/16	Innspill til stortingsmelding om humaniora, side 3.	

INNSPILL TIL HUMANIORAMELDINGEN

Innledning, oppsummering av de viktigste momentene

-

STATUS

Det humanistiske fakultet ved Universitetet i Bergen ønsker å ivareta de humanistiske fagenes særlige kunnskapsoppdrag gjennom å orientere seg bredt i både tid og rom. De lange tidsperspektivene kommer til sin rett ved at også eldre historie vies oppmerksomhet; særskilt ønsker fakultetet her å videreutvikle det sterke miljøet for middelalderforskning som finnes i Bergen. Vi ser det også som en styrke å beholde et bredt tilbud og en bred forskningskompetanse innen språkfagene: store europeiske kulturspråk som fransk, tysk, italiensk og russisk, klassisk gresk og latin, men også ikke-europeiske språk som arabisk, kinesisk og japansk, bidrar til en rik humanistisk faglighet ved fakultetet. De er også en forutsetning for at historie og kulturfagene kan utvikle forskning og studietilbud på europeiske og globale emner, områder der humanistisk fagkompetanse har mye å bidra med i fremtiden.

Språkferdigheter, kulturkunnskap, historisk innsikt og analytisk trening bidrar gjennom undervisning og formidling til å forme kompetente borgere og har dermed betydelige langsiktige samfunnseffekter. Men humanistisk forskning kan også ha mer umiddelbare anvendelser: Filosofien gir for eksempel innsikt i etiske problemstillinger innenfor helsevesenet, klimaspørsmål og ressursbruk. Språkvitenskapen bidrar til normeringen av norsk språk; arkeologi og kulturfagene bidrar til kulturvern; historiefaget, religionsvitenskap og mange andre humanistiske fag belyser historiske, ideologiske og kulturelle aspekter ved internasjonale konflikter og migrasjonsprosesser. Det er ingen motsetning mellom den langsiktige, grunnforskningsbaserte kunnskapsformidlingen og den mer kortsiktige anvendelsen av humanistisk fagkompetanse til forskning rettet mot aktuelle samfunnsutfordringer. Solid grunnforskning er tvert i mot en forutsetning for kvalifisert anvendt forskning.

FAGINTERN RELEVANS

Humanistisk forsknings faginterne relevans handler primært om kvalitet. Denne relevansen styrkes blant annet gjennom internasjonal publisering, deltakelse i større forskningssamarbeid – både innen fagdisiplinen og av tverrfaglig karakter – og gjennom aktivt engasjement i ulike nasjonale og internasjonale forskernettverk.

Norsk humaniora kjennetegnes av en stor faglig bredde som er en styrke for Norge som forskningsnasjon. Sterke fagmiljøer med solid disiplinforankring legger grunnlaget for fremragende prestasjoner innenfor et bredt fagspekter og for den senere tids sterke utvikling og vekst i nyskapende, tverrfaglig samarbeid.

Humaniora omfatter også rent estetiske fag hvis faginterne relevans utvikles gjennom kunstnerisk nyskapende virksomhet, samt av en rekke sterke fagmiljøer knyttet til språk- og kulturforskning i norsk og nordisk perspektiv. Som fortolker og formidler av vår norske kultur- og språkav, har humaniora også en nasjonal rolle som er særegen for dette vitenskapsfeltet.

Internasjonaliseringen i humanistisk forskning har vært betydelig de siste årene. Internasjonal publisering er sterkt økende. Det er svært stor konkurranse om de vitenskapelige stillingene, og vi rekrutterer i stigende grad internasjonalt både i forskerutdanningen og til de faste stillingene. Samtidig som tverrfaglige forskningsmiljøer, forskergrupper og nettverk er blitt en viktig del av de humanistiske fakultetenes utviklingsstrategier, står den individuelt utførte forskningen, med monografien som sitt fremste resultat, fortsatt sterkt innenfor humaniora. Stortingsmeldingen bør ha som grunnleggende premisser at begge disse arbeidsformene kan resultere i fremragende forskning. UiB mener at det *også* er viktig å være bevisst at de humanistiske fagene omfatter forskningskvaliteter som ikke kommer klart til syne gjennom de sterkest rådende kvantitative parametere slik som siteringsindekser, ekstern prosjektakvisisjon, patenter og internasjonale sampublikasjoner. Optikken som benyttes i evalueringer er i for stor grad basert på naturvitenskapenes premisser og lite egnet til å se de humanistiske fagenes reelle styrker og virkemåter.

Virksomheten ved de humanistiske fakultetene ved de norske universitetene omfatter en rekke fag som fremstår som små i et norsk perspektiv, men som inngår i fagtradisjoner som er store og viktige i internasjonal sammenheng. Disse fagene er en viktig del av humanioras identitet og gir et bredt fundament for norsk deltakelse i omfattende internasjonale forskningsprosjekter og i den tverrgående, tematiske forskningen som foregår ved universitetene.

Humaniora har lang tradisjon for samarbeid mellom disiplinene hvor fagkunnskap, teorier og perspektiver fra ulike fag beriker hverandre. Et eksempel kan være forskningen innenfor norrøne språk og norrøn litteratur ved UiB. Dette faget har få vitenskapelig ansatte, men er en del av et større middelaldermiljø og har en uunnværlig støttefunksjon for arkeologifaget, historiefaget og nordisk ved universitetet. Små fagmiljøer som norrøn filologi kjennetegnes gjerne også av at de har lange og solide internasjonale nettverk.

Utfordringer

I Nasjonal strategi for humanistisk forskning fra 2008 konkluderte NFR med at humaniora hadde betydelige utfordringer knyttet til begrenset finansiering og manglende humanistiske perspektiver i nasjonale forskningsprioriteringer. Likevel har det skjedd lite på disse områdene i løpet av de åtte årene som har gått siden rapporten ble lagt fram. Humaniora vies fortsatt liten plass i sentrale forskningspolitiske styringsdokumenter, og strategiske prioriteringer knyttet til humaniora er så

godt som fraværende i langtidsplanen for forskning og høyere utdanning for perioden 2015-2024. (Det er kanskje symptomatisk at den eneste kulturen som vies plass i langtidsplanen, er akvakultur.) Deltakelse i internasjonale prosjekter og nettverk som styrker norsk forskerkvalitet forutsetter i stor grad tilgang til ekstern forskningsfinansiering. I dag har de humanistiske fagene liten tilgang til slike midler. Med SAMKUL som et hederlig unntak, har NFR få programmer som åpner for humanistisk forskning med humaniora i førerretet, og både humanistiske og samfunnsvitenskapelige fag prioriteres lavt i EUs forskningsprogrammer. Der betraktes de i prinsippet som en slags hjelpevitenskaper som kan bidra med mer eller mindre interessante perspektiver i forskningsprosjekter utformet på naturvitenskapens, medisins og teknologifagernes premisser.

Det anslås at ca halvparten av studentene og en tredjedel av forskerne i Europa er tilknyttet humanistiske eller samfunnsvitenskapelige fag. Likevel er bare 1,8 % av EUs forskningsmidler kanalisert til samfunnsutfordringen som har størst potensial for humanistisk og samfunnsvitenskapelig forskning: «Europa i endring – inkluderende, innovative og reflekterende samfunn». Det betyr at for humanister som søker EU-finansiering, er nåløyet ekstremt trangt og tilslagsprosenten tilsvarende lav (ca 2 % i den 6. samfunnsutfordringen). Dette medfører at en rekke potensielt originale forskningsprosjekter aldri ser dagens lys og at vi risikerer et systematisk underforbruk av humanistisk forskning i det europeiske kunnskapssamfunnet.

Vi ser også at forholdstallet mellom phd-stipendiater og fast ansatte generelt er svært lavt for de humanistiske fagene sammenlignet med andre fagområder. Det er en utfordring med tanke på rekruttering, kunnskapsoverføring og langsiktig fagutvikling innenfor norsk humaniora.

Innspill til tiltak

Sammenhengen mellom langsiktig, forutsigbar finansiering og forskningskvalitet er åpenbar. Stortingsmeldingens hovedtema bør derfor være hvordan man legger til rette for en finansieringsordning som sikrer gode rammer for videre utvikling av humanistisk forskning av høy internasjonal klasse og som ivaretar hensynet til faglig bredde innenfor humaniora. Særlig viktig er det at det skapes en bedre balanse mellom finansieringskanalene 1, 2 og 3 for de humanistiske disiplinene.

De fleste humanistiske forskningsfagene krever ikke en omfattende og investeringstung infrastruktur. Det aller viktigste midlet for å sikre humanistisk forskning av høy kvalitet og originalitet er stabile og langsiktige finansieringsrammer, som sikrer tid til forskning i stillingene. Humanistisk forskning finansieres av basisbevilgningene og studiepoengsproduksjonen. HF ved UiB mener at det er rimelig å løfte flere humanistiske fag opp i en høyere finansieringskategori. I dag gjenspeiler ikke grunnfinansieringen kostnadene forbundet med å opprettholde og videreutvikle krevende undervisningstilbud. Dette gjelder i særlig grad undervisningsintensive språkfag – omtalt separat under overskriften *Et nasjonalt språkløft* nedenfor – men også et utstyrtungt fag som arkeologi bør plasseres i en høyere kategori enn i dag for å sikre forsvarlig finansiering. Det er ressurskrevende for de store institusjonene å holde liv i de mange små disiplinbaserte fagene. HF ved UiB søker å møte denne utfordringen ved å sette sammen studieprogrammene med flere fellesemner og færre programmer. Underfinansieringen av undervisningsvirksomheten vil ikke desto mindre fortsette å ha negative effekter for muligheten til forskning i disse fagene.

Når det gjelder kanalene 2 og 3 – finansiering gjennom NFR og EU – bør det tas grep for å gi humaniora bedre muligheter til å skaffe seg ekstern forskningsfinansiering enn tilfellet er i dag. Det bør blant annet være en klar målsetting at humanistiske fag inkorporeres mer eksplisitt i NFRs forskningsprogrammer og at humanistiske forskningsdisipliner – som omfatter nesten en femtedel av alle vitenskapelige ansatte ved norske universiteter – gis en tydeligere strategisk rolle i norsk forskningspolitikk. Vi vil også minne om at smale programutlysninger ikke fremmer kvaliteten i norsk forskning.

Stortingsmeldingen bør tilskynde utarbeidelsen av relevante programsatser som har et

humanistisk nav, gjenspeiler humanioras egenart og kjernefunksjoner i kunnskapssamfunnet og spiller på lag med de humanistiske fakultetenes egne strategiske satsinger. Det siste er av særlig betydning dersom eksterne prosjektmidler skal kunne støtte oppunder universitetenes arbeid med å etablere faglige fyrstårn og sterke forskermiljøer som kan gi økt internasjonalt gjennomslag. I langtidsplanen for forskning og høyere utdanning for perioden 2015-2024 er det utpekt følgende tematiske hovedsatsingsområder: hav; klima, miljø og miljøvennlig energi; fornyelse i offentlig sektor og bedre og mer effektive helse- og omsorgstjenester; muliggjørende teknologier. UiB mener dette representerer et altfor snevert syn på hvilken kunnskap det norske og internasjonale samfunnet har behov for om det skal stå rustet for å møte samtidige og framtidige samfunnsutfordringer. Når langtidsplanen skal revideres, bør man vurdere å utpeke et nytt forskningsprogram som med tydelig humanistisk profil: tema som migrasjon, kultur møter, europeisk kulturarv, demokrati og demografi som prioriterte områder. Alle disse temaene omhandler omveltninger – i Norge og globalt – som kommer til å sette omfattende preg på individer og samfunn i overskuelig fremtid.

I invitasjonen til innspillkonferansen i Oslo i januar i år la kunnskapsministeren vekt på at de humanistiske fagenes egenart må ligge til grunn når man diskuterer rammene for å styrke kvaliteten på humanistisk forskning i Norge. Det mener vi er et både godt og riktig utgangspunkt. Det tilsier også at man skal være ytterst varsom med å sette likhetstegn mellom de humanistiske fagenes kvalitet og deres evne til å fungere som problemløserer knyttet til dagsaktuelle samfunnsutfordringer.

Forskningsmidler bør brukes på en måte som gir høyest mulig avkastning i form av forskningskvalitet og originalitet. UiB mener at dette er et godt argument for å øke utlysningene av frie forskningsmidler. Det vil styrke den grunnleggende, nysgjerrighetsdrevne forskningen som gjør forskersamfunnet i stand til å reise nye spørsmål og skape beredskap for problemstillinger vi i dag ikke kan overskue.

De store breddeuniversitetenes basisfinansiering må opprettholdes for å verne om den faglige bredden i norsk forskning. UiB mener at det er viktig å utforme en finansieringspolitikk for humaniora som verner tydelig om forskningens frihet og disiplinenes faglige autonomi. Det betyr at programstyrt forskning må balanseres av åpnere utlysninger. I dag er mange av NFRs forskningsprogrammer utformet på en måte som i praksis utelukker hele vitenskapsfelt som humaniora og samfunnsvitenskap fra sentrale finansieringskilder. Dette svekker disse fagenes evne til å videreutvikle sterke forskermiljøer og bidra inn i tverrfaglige prosjekter.

Tiltagende ensretting av forskningspolitikken innenfor EU medfører en fare for nedbygging av nasjonal forskningspolitikk i de enkelte land, noe som på sikt kan svekke forskningsmangfoldet – og meningsmangfoldet – i Europa. Betydningen av et mangfold av faglige perspektiver og synspunkter kan neppe overvurderes som grunnlag for kunnskapsfornyelse. NFR bør derfor utvikle en forskningsstrategi som ikke bare etterligner men også er komplementær til EUs.

Stortinget har et særlig ansvar for å sikre humanistisk forskning gjennom universitetenes grunnfinansiering. De europeiske landene har en felles utfordring når det gjelder å sikre tilstrekkelige fremtidige muligheter for ekstern finansiering av humanistisk forskning av høy kvalitet. Regjeringen bør derfor søke å påvirke EUs forskningspolitiske organer til å utvikle en mer offensiv forskningspolitikk for det humanistiske fagfeltet – og til å se verdien av å ta i bruk humanistisk forskningskompetanse på flere områder. Det er særlig behov for flere programsatsinger og utlysninger basert på humanistiske perspektiver og på de humanistiske fagdisiplinenes styrker og egenart.

I langtidsplanen for forskning og høyere utdanning, tas det til orde for å øke bevilgningene til ordninger som stimulerer til god norsk deltakelse i Horisont 2020. Det er foreslått å bruke 400 millioner kr til dette formålet i perioden 2015-2018. Vi mener det er grunnlag for å vurdere å øremerke deler av denne potten til å drive frem innovative forskningsprosjekter med basis i sterke, humanistiske forskningsmiljøer.

De humanistiske fagene ved de nordiske universitetene har et særlig ansvar for forskning på og forvaltning av nordiske språk og nordisk kultur. Siden dette er temaer som bare er viet begrenset plass i nasjonale forskningsstrategier og også vil ha svært begrensede finansieringsmuligheter i EU-systemet, mener UiB at man bør vurdere å legge til rette for et nordisk samarbeid som kan bidra med eksterne midler på dette området.

En god forskningsstrategi for norsk humaniora må skape gode rammer både for utvikling av sterke, tverrfaglige miljøer og for videreutvikling av en monografisk forskningstradisjon som har vært en bærebjelke i humanistisk forskning i århundrer. Tildelingene av Holbergprisen, som ble etablert av Stortinget i 2003, viser hvilken høy fagintern status denne tradisjonen fortsatt har innenfor humaniora internasjonalt. For å gjøre flere norske humanister i stand til å frembringe tunge arbeider med internasjonal gjennomslagskraft, bør Norge vurdere å etablere et elitestipend for fremragende humanister etter modell av det tyske stipendet «Opus Magnum». Et slikt stipend vil kunne gi norske humanistiske stjerneforskere tid og rom til å utarbeide banebrytende monografier. Det vil også kunne være med på å heve den internasjonale statusen – og den faginterne relevansen – til norsk humaniora.

Vi vil fremheve at humanistisk forskning har vært ledende i publiseringsindikatorene. De nylig innførte endringene for et mer fagnøytralt publiseringsystem slår derimot negativt ut allerede første år for HF ved UiB. Til tross for økt publisering i 2015 sammenlignet med fjoråret, gjør endringene i publiseringsbelønningssystemet i 2015, (som for å sikre fagnøytralitet premierer internasjonalt samforfatterskap høyere), at humanistisk forskning kommer dårligere ut økonomisk.

Digitaliseringen har gitt humaniora helt nye forskningspraksiser og mulighetsrom. Ved UiB forskes det i stor utstrekning på digitaliserte kilder og vi har også kommet langt i å digitalisere egne arkiv. Dette er et felt som nå bør styrkes og videreutvikles. Det dreier seg både om å ta i bruk digitale ressurser og metodikker i forskningen og om å forske på hvordan digital aktivitet og samhandling påvirker oss som individer og samfunn. Digitaliseringen og den tilhørende teknologiutviklingen skaper også en rekke spennende samarbeidsflater mellom humaniora og naturvitenskapene knyttet til utvikling og bruk av medisinsk teknologi, velferdsteknologi, språkteknologi, musikkteknologi og en rekke andre områder.

Det er behov for å styrke den digitale infrastrukturen som muliggjør denne forskningen og det bør vurderes å etablere nasjonale støttefunksjoner for digital forskningskompetanse. Stortingsmeldingen bør også utrede tiltak for å sikre god forvaltning av arkiver, samlinger og andre fellesressurser av betydning for humanistiske fagmiljøer, slik at disse blir gjort tilgjengelige for forskning, undervisning, formidling og innovasjon.

SAMFUNNSRELEVANS

Humanistisk forskning skaper kunnskap på områder som er grunnleggende for samfunnet vårt: de lange tidslinjene i vår historie, religion, språk, kunst, filosofi og normative verdier. Humanistisk forskning stiller samfunnsdiagnoser og utdyper de store spørsmålene om samfunnets retning, om livets verdi, om identitet og om hva et menneske er. Et samfunn som kun interesserer seg for øyeblikket, nåtiden, økonomisk nytte og instrumentell og akutt problemløsning, er ikke levedyktig.

At vi kjenner historien og har et kritisk forhold til den, er vesentlig for samfunnsutviklingen. Blikket for den andre skjerpes gjennom kunnskap om språk, kultur og historie. Kunnskap om andres og egen kultur skjerper nyteknisk og kreative evner, åpner for alternative perspektiver, bidrar til å utvikle nye begreper og til å øve kritikk – så vel som selvkritikk. Humaniora gir viktige bidrag på alle disse områdene og fremmer grunnleggende demokratiske verdier som åpenhet, innlevelse og kritiske perspektiver.

De humanistiske fagene utgjør ikke bare en omfattende kunnskapsbase, men byr også på kritiske korrektiv som er grunnleggende relevante for samfunnet. Humanister er sterkt deltakende i det offentlige ordskiftet og legger premisser for en opplyst, kritisk dialog både om hva som er samfunnets store utfordringer og om hvordan vi best kan møte dem. Humanister stiller kontinuerlig spørsmål ved hvordan vi innretter samfunnet vårt og ved de vurderingene som legitimerer samfunnets institusjoner. Av dette følger det at en humanioras samfunnsrelevans i stor grad kommer til syne gjennom kunnskapsformidling og deltakelse i samfunnsdebatten. I Universitets- og høyskoleloven (§ 1-1) er forskning, undervisning og formidling sidestilte oppgaver. Det vektlegges videre at institusjonene skal legge til rette for at institusjonens ansatte og studenter kan delta i samfunnsdebatten. Formidling er anvendelse av humanistisk forskning. Forskning og formidling handler om deltakelse i demokratiske prosesser og kan ikke ses isolert fra samfunnet for øvrig.

SAMFUNNSUTFORDRINGENE

I dag gjenspeiles ikke samfunnets behov for å inkludere humanistisk kunnskap i viktige utviklingsprosesser i tilstrekkelig grad i den sentrale forskningspolitikken og i ordningene for finansiering av forskning og høyere utdanning. UiB mener derfor at det bør tas en rekke grep for å utløse det samtidspotensialet som ligger i humaniora.

Forskningsrådets utlysninger bør i mye større grad invitere inn humanistiske perspektiver i forskningsprogrammer som skal svare på store samfunnsutfordringer. Det samme gjelder for EUs forskningsprogrammer, der de tilgjengelige midlene til humanistisk forskning i utfordringsdrevne programmer er svært begrenset sammenlignet med andre fagfelt.

Mangelen på tilgjengelige forskningsoppgaver og -midler for humaniora gjennom NFR og EU er påtagelig. Samtidig er humanistiske fag svak representert i instituttsektoren, som har en nøkkelrolle i å knytte sammen forskning, innovasjon og utdanning. I sum fører dette til at samfunnet ikke får utnyttet de humanistiske fagenes potensial til å belyse samtiden gjennom synsvinkler som er fraværende i andre fagfelt.

Humanistisk forskning ved UiB analyserer for eksempel språkets betydning for folks oppfatning av klimautfordringene, gir kritiske blikk på samfunnsinstitusjoner som Grunnloven og Stortinget og forsker på religionens rolle i politiske og sosiale konflikter. Både fagmiljøene og departementene bør i større grad definere humanistisk forskning som samtidsorienterende og samtidsorienterte fag. Dette innebærer ikke at det historiske perspektivet svekkes, men heller en bevisstgjøring om historiens samtids- og samfunnsrelevans.

Regjeringens langtidsplan for forskning og høyere utdanning for perioden 2015-2024 preges dessverre av et påfallende *fravær* av humanistiske perspektiver. Satsingsområdene hav, klima, miljø, muliggjørende teknologi, fornying i offentlig sektor, bedre velferds-, helse- og omsorgstjenester og et innovativt og omstillingsdyktig næringsliv, behøver humanistiske perspektiver og humanistisk ekspertise. UiB mener derfor at stortingsmeldingen bør utrede tiltak for hvordan humanistisk forskning kan inkluderes i de aktuelle innsatsområdene, samtidig som behovet for å utvikle egne satsingsområder basert på humanistisk forskning vurderes.

Sektorprinsippet som er nedfelt i norsk forskning innebærer at alle departementer er tillagt et ansvar for forskning innenfor sin sektor og sitt politiske ansvarsområde. I dag fungerer ikke dette prinsippet på en måte som ivaretar behovet for å inkorporere innsikt fra humanistiske forskningsområder i departementenes kunnskaps- og beslutningsgrunnlag. Den betydningen humaniora tillegges i festtaler, samsvarer ikke med departementenes faktiske bruk av humanistisk forskning.

Dette har etter UiBs skjønn klar sammenheng med manglende koordinering av sektorprinsippet. Siden humaniora er høyst relevant for *alle* sektorer og ikke er koblet spesielt til ett departements behov, har vi i dag havnet i en situasjon der *ingen* departementer tar ansvar for utstrakt bruk av humanistisk forskning. Det er derfor et stort behov for å styrke kontaktflatene mellom de humanistiske fagmiljøene og forvaltningen og for å øke investeringene i humanistisk forskning gjennom departementene.

Kunnskapsdepartementet bør vurdere å ta en koordinerende rolle som sørger for at sektorprinsippet kommer til anvendelse overfor alle vitenskapsfelt. Det er også behov for å etablere forskningspolitiske mekanismer som bedre ivaretar behovet for å utvikle ny humanistisk forskning av høy kvalitet. Det kan blant annet etableres flere forskningsprogrammer som er relevante for humaniora eller stilles krav om en viss andel humanistisk forskning i programmene. Vi tror også at det er viktig å styrke den humanistiske kompetansen i programstyrene og i andre fora som er sentrale for utformingen og gjennomføringen av nasjonale forskningsstrategier.

Mange av de store samfunnsutfordringene vi står overfor i dag, reiser grunnleggende moralske problemstillinger. Til tross for dette har beslutningstagere, både i Norge og andre land, i stor grad bare brukt ekspertise fra empiriske vitenskaper, som økonomi og statsvitenskap, som sitt kunnskapsgrunnlag. Rene empiriske studier uten en normativ, vurderende dimensjon, vil imidlertid alltid være ufullstendige. Beslutningstagere trenger derfor kunnskap fra humanistiske disipliner; filosofiske og etiske betraktninger, historisk kunnskap om hvordan våre verdioppfatninger har forandret seg, kunnskap om kompleksiteten i etiske avgjørelser, der blant annet skjønnlitteraturen er en kilde til innsikt.

Et typisk område der humanister kan og bør bidra sterkere, er den akutte flyktningssituasjonen i Europa. Humanister kan for eksempel svare på konkrete utfordringer knyttet til: Hvordan skal flyktninger innkvarteres (arkitekter), hvordan skal de sosiale forholdene håndteres (kulturhistorie), hvordan skal religionsaspekter håndteres (religionsvitenskap), hvordan kan språkopplæring skje på best mulig måte (morsmålsdidaktikk og andrespråklæring), hvilke estetiske kvaliteter er visuelt stimulerende og skaper gode samhandlingsrom (kunsthistorie)?

Vår tid er preget av folkevandring, globalisering, kulturmøter og demografiske forskyvninger. Kulturmøter aktiverer ulike religiøse, kulturelle og moralske verdssystemer. Et flerkulturelt Norge og et globalt næringsliv trenger kunnskap om språk, religion, historie og kommunikasjon. Hva holder samfunn sammen? Humaniora kan analysere ulike modeller for hva som utgjør samfunnets lim. Hvordan er disse ulike modellene og argumentene i spill i både dagens Europa og i den globale

verden – som spennes mellom ulike tanketradisjoner? Hva er identitet? Hvordan etableres tillit? Hvordan skapes ekstremisme? Hvordan vil demografiske forskyvninger påvirke kulturen og etikken? Humaniora utforsker hvordan myter, etikk, fortellinger og ideologier skapes. Språklige ferdigheter er dessuten grunnleggende for demokratisk og inkluderende samfunn. Hvordan kan en større del av den voksne innvandrerbefolkningen lære seg norsk på et tilstrekkelig avansert nivå? Humanistisk forskning har også en viktig kompetanse innen kjønnsforskningsfeltet som bør styrkes og nyttiggjøres i utfordringsdrevet forskning.

INFRASTRUKTUR

En av de humanistiske fagenes viktigste oppgaver er å forvalte en språklig og kulturell infrastruktur. Humanistisk forskning leverer infrastruktur til samfunnet gjennom utstillinger, samlinger, oversettelser, ordbøker og så videre. Denne forvaltningen er så internalisert i samfunns kroppen at den gjerne først blir synlig når den bortfaller. I regjeringens langtidsplan for forskning og høyere utdanning kan man få inntrykk av at god forskningsinfrastruktur bare er vesentlig for teknologifag, realfag, havforskning og medisinsk forskning. Men vi trenger også en satsing på infrastruktur som legger til rette for humanistisk forskning av høy kvalitet og for at samfunnet kan gjøre utstrakt bruk av forskningsresultatene.

Digitaliseringen har gitt humaniora nye forskningsspørsmål og samtidig åpnet opp for nye forskningsmetoder og formidlingsmåter. Digitaliseringen gjør forskningen – og forskningsinfrastrukturen – allment tilgjengelig og bidrar til å aktualisere humanistisk forskning på en ny måte. Digital språkdokumentasjon er avgjørende for produksjon av språkbøker og andre formidlingsorienterte verktøy, men også for industriell utvikling av en lang rekke språkbaserte applikasjoner til bruk i helsevesenet, i spesialpedagogisk virksomhet og så videre.

For at dette potensialet skal kunne utnyttes fullt ut, bør finanseringen av digitaliseringsprosjekter innen humaniora styrkes gjennom et særskilt program for humanistisk forskningsinfrastruktur. De humanistiske akademiske fagmiljøene bør intensivere innsatsen for digitalisering av samlinger og arkiver, digitale presentasjoner av kulturarv, kunst og historiske steder, språklige verktøy og oppslagsverk. Institusjonene bør også selv ta et større ansvar for utvikling av digital kompetanse, både hos forskerne og i studentenes utdanningstilbud. Behovet for og potensialet for forskning og innovasjon basert på digital humaniora bør også medføre en større satsing på humanistisk FoU- virksomhet utenfor Universitets- og høyskolesektoren.

Forskningens samfunnsrelevans må også ses i lys av språkpolitikk. Bruken av norsk som forskningsspråk står i et stadig økende spenningsforhold til utviklingen av norsk forsknings faginterne relevans, der «kvalitet» ofte blir sett som oppnåelig bare gjennom publisering på engelsk. Dette er særlig uheldig med tanke på humanioras samfunnsrelevans, som blant annet bunner i en evne til å kommunisere presist og tydelig med et norsk publikum. For å styrke og sikre forskningsformidling på norsk, bør departementet fornye og operasjonalisere den tverrpolitiske konsensus om parallellspråklighet som kommer til uttrykk i St. meld. 35 (2007-2008) *Mål og mening*. I motsatt fall risikerer vi å bli et fattigere samfunn ute av stand til å videreutvikle en bred kunnskapsbase på vårt eget språk.

INNOVASJON

Innovasjon er kommet inn som en ny og fjerde kjerneoppgave for universitetet, men oppfattes fortsatt som fremmed for mange av de humanistiske fagmiljøene. Begrepet har ingen vedtatt og allmenn definisjon, men flere ulike manifestasjoner, men likevel fremstilles det – blant annet i

utformingen av forskningspolitiske strategier og offentlig virkemiddelpolitikk – som om innovasjon er ensbetydende med patenter, tekniske oppfinnelser og teknologisk utvikling.

Det er derfor behov for en forskningspolitikk basert på en bredere forståelse av hva innovasjon innebærer og for tettere koblinger mellom humanistisk forskning og utviklings- og innovasjonsarbeidet i offentlig sektor.

ARBEIDSLIVSRELEVANS

Humanister utfører viktige arbeidsoppgaver i alle samfunnssektorer. De er grunnleggende i skoleverket, er en svært viktig del av rekrutteringsbasen for offentlig forvaltning generelt og gjør seg gjeldende i alle bransjer i næringslivet. Humanistene arbeider ofte med kunnskapshåndtering: de utreder, underviser, analyserer, kommuniserer og formidler, i offentlig forvaltning, kulturarvsektoren, kulturbransjen, informasjonsbedrifter, skolen, mediebransjen, arkiv, reiseliv, opplevelsesnæringer, biblioteker, forskningsinstitusjoner, det private næringsliv.

«Kampen om disiplinene» (2015) av David Budtz Pedersen et al. og «Alltings mått» (2015) av Sverker Sörlin et al. dokumenterer at antallet humanister i det private næringsliv er sterkt økende i Danmark og Sverige. Vi kjenner ikke til tilsvarende undersøkelser gjort i Norge, men det er grunn til å tro at den samme utviklingen gjør seg gjeldende her hjemme.

Spennet i humanistiske utdanninger i Norge er stort. Noen av studieprogrammene er profesjonsstudier, slik som arkeologi og lektorutdanningene, men ellers kjennetegnes de humanistiske fakultetene av en stor faglig bredde med studieprogram som orienter seg mot ulike samfunnsfelt og kunnskapsområder. Den frie, brede, fagvise innretningen ved det humanistiske fakultetet, er en sentral kvalitet ved et universitet og for det norske arbeidslivet. Den tilfører samfunnet rikt varierte kunnskapsressurser forankret i solide fagdisipliner. En utdanning ved et humanistisk fakultet gir ikke bare ekspertkunnskap innen konkrete fagfelt, men bidrar også til å utvikle språk- og kommunikasjonsferdigheter, evne til kritisk refleksjon og til å se sammenhenger, trening i å håndtere store informasjonsmengder, og andre kompetanser som er av stor verdi for arbeidslivet generelt.

Det snakkes gjerne om at vi er på vei inn i den 4. industrielle revolusjon, der tiltagende automatisering og robotisering vil endre arbeidslivet fundamentalt. Stilt overfor et forventet massivt bortfall av manuelt arbeid, er det grunn til å tro at etterspørselen etter selvstendige arbeidstakere med kreative, narrative og analytiske evner – typiske humanistiske grunnferdigheter – bare vil øke. Vi utdanner til en ukjent framtid. Det kan tenkes at en bred humanistisk utdanning vil gi et konkurransefortrinn i et fremtidig arbeidsliv med økende krav til fleksibilitet og omstillingsevne. En fruktbar diskusjon om humanioras arbeidslivsrelevans forutsetter for øvrig at det ikke settes likhetstegn mellom arbeidsliv og næringsliv. Humaniora fungerer i samfunnet som helhet og er med på å skape samfunnet. Også næringslivet skal tjene samfunnet, og samspillet mellom humaniora og næringsliv må være basert på et prinsipp om at begge parter har nytte av hverandre – ikke at den ene part ensidig skal tilpasse seg den andre.

En fruktbar diskusjon knyttet til humanioras bidrag til fornyelse av arbeidslivet fordrer også en bred forståelse av begrepet innovasjon. I offentlig debatt i dag er det en tendens til at det settes likhetstegn mellom innovasjon og teknologisk utvikling, og da mister begrepet mye av sin relevans for humaniora. Et innovasjonsbegrep som omfatter kontinuerlige forbedringsprosesser innenfor alle samfunnssektorer og vitenskapsfelt vil være bedre i stand til å favne de bidrag humaniora kan gi til å drive samfunnet fremover.

Utfordringer

Det er dokumentert at humanister og samfunnsvitere går noe lenger ledig etter endt utdanning enn kandidater fra andre fakulteter. Samtidig viser NIFUs siste kandidatundersøkelse (2013) at de fleste uteksaminerte kandidater fra norske universiteter og høyskoler får stillinger der den utdanningen de har tatt, oppleves som relevant. Dette tyder på at antagelser om «manglende arbeidslivsrelevans»

mer handler om kortsiktige karriereutfordringer for den enkelte humanist enn om et systematisk misforhold mellom utdanningssystemets kandidatproduksjon og arbeidslivets behov. Den offentlige debatten om hvorvidt humaniora er relevant nok for arbeidslivet kan også være et symptom på at humaniora har et markedsføringsproblem. I mange tilfeller er ikke en bedrift seg bevisst at det er en humanist som ansettes, og kanskje klarer heller ikke humanisten selv å sette ord på hvilke sider av den humanistiske utdannelsen som gjør ham eller henne aktuell for jobben. Både næringsliv og forvaltning etterspør ofte tydeligere fremstillinger av hvordan humanister kan møte deres kompetansebehov. Humaniorastudentene selv ønsker også tydeligere kontakt med arbeidslivet *under* utdanning og hjelp til å markedsføre seg som arbeidssøkere *etter* endt utdanning. Det er utfordringer universitetene tar på alvor.

Innspill til tiltak

Det pågår en tidvis ganske intens debatt på universitetene – ikke minst innenfor humaniora – om en større grad av arbeidslivstilpasning av studieprogrammene. Det er en realitet at langt de fleste humanister som utdannes, kommer til å ha sine yrkesliv *utenfor* forskningssamfunnet og academia. Mange av dem vil også arbeide andre steder enn i skoleverket. Tilbakemeldinger fra de humanistiske kandidatene selv, tyder på et behov for tiltak som kan lette overgangen fra studiene til flere relevante yrkeskarrierer der de får brukt sin humanistiske kompetanse til beste for samfunnet. UiB erkjenner at det foreligger et reelt behov for å utvikle et bedre samspill med større deler av arbeidslivet; både for å gi studentene bedre praksiserfaring og særlig for å tydeliggjøre – for studentene selv og for fremtidige arbeidsgivere – hvilke kompetanser humanistiske utdanninger gir. Karriereveiledning må inkorporeres sterkere i studieløpene, praksistilknytningen må forsterkes. Det er behov for å tydeliggjøre humaniora både som håndverk, som analytisk verktøykasse og som laboratorium for nyskaping.

Temaet «synlig arbeidslivsrelevans» får stadig høyere prioritet, både internt på de humanistiske fakultetene og på universitetene som helhet. UiB er blant institusjonene som allerede har satt i verk en rekke tiltak på området, og flere er på trappene.

Institutt for arkeologi, historie, kultur- og religionsvitenskap ved UiB har etablert semesteremnet «Praksis i arbeidslivet», der studenter utplasseres i yrkeslivet og deltar i arbeidsoppgaver der. For ferdige masterkandidater er det også opprettet studieemner innenfor forskningsfordypning og historieformidling. Det er opprettet et nytt praksisemne rettet mot museumssektoren og hospiteringsordninger i samarbeid med fylkeskommunene i Hordaland og Sogn og Fjordane for masterstudenter i arkeologi. Institutt for lingvistiske, litterære og estetiske studier tilbyr et eget studieemne i praktisk informasjonsarbeid med åtte ukers praksis i bedrifter og organisasjoner i Bergensområdet. Institutt for fremmedspråk planlegger et praksisemne der målsettingen er at masterstudenter skal få praksisplass ved ambassader eller andre relevante virksomheter. Franskstudenter på utveksling ved Université du Québec à Montréal får godkjent praksis ved et forlag som en del av utdanningsløpet. UiB ønsker å utvide mulighetene til å gjøre slik utplassering til en del av utdanningene.

Videre arrangerer UiB karrieredager for humaniorastudenter i samspill med arbeidslivet i regionen, samt jobbsøkerkurs.

Vi tror det vil være en god strategi at man nå lar disse grepene – noen av dem svært nye av dato – få tid til å virke. Deretter kan det gjøres en kartlegging av hvilke tiltak som er iverksatt i universitetssektoren som helhet – og en evaluering av hvilke tiltak som har best effekt. En slik undersøkelse vil kunne legge et godt grunnlag for å gjennomføre systemgrep av varig karakter på institusjonsnivå og/eller nasjonalt nivå.

For UiB er det viktig å få utvikle et gjensidig berikende samspill med arbeidslivet som ikke rokker

ved den akademiske frihet og universitetenes autonomi. Det innebærer blant annet en gjensidig respekt for sektorenes ulike samfunnsroller. Humaniora kan ikke reduseres til redskapsfag og kortsiktige konjunktursvingninger kan ikke være avgjørende for hvordan studietilbudene utformes. Behovene i arbeidslivet endres stadig; mange av de jobbene humanistene skal fylle om ti år, finnes ikke i dag.

For universitetene er det en stor utfordring å skulle bevare sterke forskningsdisipliner innenfor en stor faglig bredde, tilby studentene tung, humanistisk fagkunnskap og samtidig fremme studentenes brede relevans for samfunnet og arbeidslivet. Å utarbeide tematiske, eller områdebaserte studieprogrammer som kobler kunnskap fra ulike deler av humaniora, kan være et fruktbart svar på denne utfordringen.

Alle høyere utdanningsinstitusjoner er i dag pålagt å ha et Råd for samarbeid med arbeidslivet (RSA). UiB søker å inkorporere en eksplisitt strategi for kontakt mellom humaniora og arbeidsliv i RSAs arbeid. Målsettingen er både å bli flinkere til å oppfatte og videreformidle arbeidslivets behov for humanistisk kompetanse og å synliggjøre verdien av UiBs humanistiske forskning for arbeids-, nærings- og kulturliv lokalt, nasjonalt og internasjonalt.

Kanskje bør det også tas initiativ for å opprette et samarbeidsorgan som omfatter HF-fakultetene ved universitetene og representanter for arbeidslivet, som f. eks. NHO og KS. Målsettingen for et slikt samarbeid kan være å kartlegge områder der arbeidslivet har udekkede behov for humanistisk kompetanse, samt å sette tydeligere ord på hvordan humanistiske fag allerede i dag kan imøtekomme mange av arbeidslivets behov og markedsføre sin kompetanse.

Det er også behov for å stimulere til enda nærmere samarbeid mellom academia og de delene av næringslivet som mest åpenbart drar store vekst på humanistisk fagkunnskap i sin virksomhet: kunst- og kulturlivet, reiselivsbransjen, offentlig forvaltning, media og bransjer med utstrakt eksportvirksomhet. De humanistiske fagene kan med fordel også bruke ordningene med nærings-ph.d. og offentlig-ph.d. mer offensivt. Statens intensiverte satsing på kommunikasjon og «Klarspråk» er også et godt eksempel på hvordan man kan tydeliggjøre verdien av humanistiske kompetanse.

Videre kan offentlige virkemiddelaktører som f. eks. Innovasjon Norge i fellesskap med universitetene utforske mulighetene for å koble humaniora tettere opp mot sektorer *uten* særlige tradisjoner for samarbeid med humanistiske fagfelt. Vi er overbevist om at begge parter vil oppdage at de har mye å tilføre hverandre.

I lys av de store pågående omstillingene i arbeidsmarkedet bør det også utredes hvordan man best kan imøtekomme behovet for etter- og videreutdanning i humanistiske fag i målgrupper som bibliotekene, museumssektoren, helsevesenet og offentlig administrasjon.

HUMANIORA OG SKOLEN

Tilstand:

Ved siden av matematikk og realfag er humanistiske fag som historie, norsk, engelsk og fremmedspråk blant de viktigste såvel i grunnskolen som i den videregående skolen. Gode kunnskaper og ferdigheter i humanistiske fag legger grunnlaget både for at elevene skal kunne kvalifisere seg for videre utdanning og for at de skal vokse opp til myndige, velfungerende og deltagende samfunnsborgere.

Derfor trenger vi gode lærere i disse fagene, og derfor har de humanistiske fagene ved universitetene tradisjonelt også hatt utdanning av lærere til ungdomsskole og videregående skole som en av sine viktigste oppgaver. Selv om læreryrket krever et mangfold av egenskaper og kvalifikasjoner, er solid fagkunnskap et uomgjengelig krav. Et universitetsstudium i humanistiske fag gir nettopp solid fagkunnskap.

Ved UiB er den tette koblingen mellom forskningsfaget og lærerutdanningen sikret blant annet ved at studentene i den femårige integrerte lektorutdanningen studerer sammen med og får samme undervisning som studentene i disiplin-faget. Masteroppgaven er et selvstendig forskningsarbeid som også kvalifiserer til videre utdanning med sikte doktorgrad.

Gjennom samarbeidet med universitets- og partnerskoler om lektorutdanningen har vi god kontakt med faglig og pedagogisk praksis i skolene. Styrking av lektorutdanningen og av samarbeidet med skolene er blant UiBs viktigste strategiske prioriteringer.

Lektorutdanningen ved universitetene bør fortsatt særpreges av en forskningsnær profil. Med innføring av masterkrav til lærerutdanningen og den forventede veksten i lektor- og lærerutdanningene de neste årene blir det derfor viktig for universitetenes lektorutdanning å definere sin rolle og oppdrag i forhold til høyskolene og lærerutdanningen.

Utfordringer:

Avstanden mellom skolefagene og fagmiljøene ved de humanistiske fakultetene har økt de siste tiårene. Dette skyldes dels at de humanistiske fagene har blitt renere disiplin-fag, og at høyskolene har tatt en større del av ansvaret for lærerutdanningen. Det innsnevrede tilgangen til praktisk-pedagogisk utdanning (som krever MA i skolefag for opptak til PPU), er også med på å innsnevre inngangene til lærerutdanning for humaniora-studentene.

Ludvigsen-utvalgets forslag om å redusere innslaget av litteratur og kulturhistorie i norskfaget og språkfagene trekker videre i denne retningen. I dette ligger en fare for å legge for ensidig vekt på språkfagenes rolle som ferdighets- og redskapsfag, på bekostning av dannelseskomponenten.

Behovet for fremmedspråkskompetanse vil vokse de neste årene. Det å kommunisere godt på et fremmed språk fordrer ikke bare gode ferdigheter i selve språket, men også kjennskap til fellesskap og forskjeller i målspråksbrukernes referanserammer. Av denne grunnen omfatter universitetsstudier i språk også områdekunnskap i form av litteratur, historie og kulturkunnskap. Av samme grunn er disse komponentene også viktige i språkfagene i skolen.

Skolens læreplaner utformes ikke lenger i like nær kontakt med forskningsmiljøene som tidligere. Skolens lærebøker skrives i stadig mindre grad av aktive forskere. For å sikre at kunnskapen som formidles i skolene er forskningsbasert og oppdatert bør humanistiske forskere ved universitetene delta mer i utformingen av både skolefagene og læremidlene.

Tiltak:

Universitetene må fortsette sitt arbeid for å øke rekrutteringen, bedre gjennomføringen og redusere frafallet ved humanistiske utdanninger. Men her er også utfordringer for politiske myndigheter.

De humanistiske forskningsfagene må styrke sin innsats for å delta i utforming og definering av skolefagene, og sentrale myndigheter bør legge bedre til rette for slik deltagelse.

Lærebokskrivning regnes ikke som forskning og gir ikke uttelling i form av publikasjonspoeng til institusjonene. Forskerne ved de humanistiske fakultetene bør i større grad bidra med lærebøker som er basert på forskning. Det gjelder både fagdidaktikere og andre forskere. Når lærebøker i dagens skole ofte blir skrevet av lærere på videregående skole vil ny forskning ikke alltid gjenspeiles i dette. Lærebøker skrevet av forskere kan bli mer nyskapende og mer i forskningsfronten. Institusjonene bør derfor ta initiativ til å utrede insitamenter for lærebokforfatterskap.

- Styrke og videreutvikle samarbeidet med universitetsskolene.
- Vitensentre for humanistisk kunnskap, slik som ved realfag

ET NASJONALT LØFT FOR FREMMEDSPRÅKENE

Et åpent vindu mot verden

Etter UiBs skjønn bør St. meldingen vie en særlig oppmerksomhet til fremmedspråkfagene. Den språkkompetansen som springer ut av forskning og undervisning ved de norske universitetene, er en uunnværlig del av det norske kunnskapssamfunnet.

Språkfagene ved universitetene er både ferdighetsfag og teoretiske fag. De handler ikke bare om språk som redskap. Når man ansetter en som har studert språk ved universitetene, ansetter man ikke bare et fagmenneske med fremragende språkferdigheter, men også en ekspert på det gitte språkområdets kultur, litteratur og historie. Spanskstudentene ved Universitetet i Bergen, gjennomfører samtidig med språkstudiet et omfattende områdestudium av Latin-Amerika. Fremmedspråkene bidrar til perspektivmangfold i en verden som domineres av anglo-amerikanske perspektiver. Hvor mange norske journalister bruker franske, tyske, italienske, arabiske kilder i tillegg til de engelske? Perspektivmangfold er nødvendig for å motvirke ensidige diskurser (ekstremisme) og et fungerende demokrati. Et lite land som Norge, med åpen økonomi og utstrakt internasjonalt engasjement, har behov for gode og effektive redskaper for kommunikasjon og interkulturell samhandling med andre. I et stadig mer globalisert verdenssamfunn der Norge i økende grad må omstille seg og finne nye markeder for nye produkter, vil ikke dette behovet bli mindre. Vi trenger tvert imot flere språklige nøkler for å kunne åpne flere dører til andre land og verdensdeler.

De norske universitetene driver i dag forskning og undervisning i en rekke humanistiske disipliner som er små i et nasjonalt perspektiv, men som er del av forskningsfelt som er store og viktige i internasjonal sammenheng. Likeledes tilbyr UiB i dag studieprogrammer innenfor en rekke «små» språkfag – som kinesisk, japansk, italiensk, arabisk og russisk – som er store på verdensbasis og knyttet til land og regioner som av strategiske, økonomiske eller historiske grunner er viktige for Norge og Europa.

Utfordringer

Utviklingen de siste årene gir grunnlag for å snakke om en prioriteringskrise for språkfagene. Den viser seg tydelig allerede i videregående skole, der andre fag – særlig realfag – prioriteres høyere. Språkfagene er arbeidskrevende og blir i liten grad fremsnakkert av næringsliv og offentlige instanser. Dette er kanskje medvirkende årsaker til at søkere til universitetene i økende grad velger bort språkfag. Finansieringen av språkfagene er i dag under økende press. Store, kulturbærende fag som fransk og tysk har opplevd lavere søkertall og lavere studentgjennomstrømning, noe som igjen har negative økonomiske konsekvenser. Felles for språkfagene er at de er undervisningsintensive fag. De små språkfagene, som – under dagens finansieringsregime - i praksis subsidieres av de større humanistiske fagene, er særlig sårbare når universitetene stilles overfor krav til innsparinger. Norsk skole har behov for flere fremmedspråklærere med lektorkompetanse, særlig gjelder dette spansk, tysk og fransk. UiB mener derfor at det trengs et nasjonalt løft for fremmedspråkfagene. En slik satsing må ha som målsetting å sikre tilstrekkelig finansiering av språkutdanning i norsk skole og ved norske universiteter, gode og motiverte søkere til språkfagene fra videregående skole og en generell statusheving for språkfag som gjenspeiler samfunnets behov for solid kompetanse innen et bredt spekter av fremmedspråk.

Innspill til tiltak

Fremmedspråkene gjør Norge større. Et nasjonalt språkløft må ha som utgangspunkt at språkferdigheter – og lysten til å lære språk – utvikles gjennom hele utdanningsløpet fra grunnskole

til høyere utdanning. Frafall i språkfagene på universitetet er et problem. I tillegg til ulike tiltak som kan styrke fagmiljøene, bør det utredes nærmere hvilke tiltak som kan settes inn for å sikre universitetskandidater som har gode forutsetninger for å gjennomføre språkstudier av høyere grad. Hvor attraktive fremmedspråkstudier fremstår for kandidater fra videregående skole, har nær sammenheng med hvordan språkfag presenteres og premieres i skoleverket. Elever må motiveres til å lære språk og til å se sammenhengen mellom det å lære seg språk og det å tilegne seg andre former for kunnskap. Mens et tjuetalls fag – mange av dem på nivå 1 – gir realfagspoeng, er mulighetene til å opparbeide seg språkpoeng langt mer begrenset. Andre humanistiske fag gir ingen ekstrapoeng. Dette fører til at elever i videregående av strategiske hensyn velger vekk arbeidskrevende fag som gir lav poenguttelling. De mest ambisiøse elevene, eller elever som vil ha mange valgmuligheter åpne etter endt videregående, sluses slik vekk fra språkfagene. Dette har ikke bare konsekvenser for rekrutteringen til fremmedspråkstudiene ved universitetene, men bidrar også til en nedvurdering av humanistiske fag generelt. For en fremtidig jurist eller redaktør eller næringslivsleder vil filosofi, tysk eller historie være vel så relevant som biologi eller fysikk, men insentivordningene er innrettet slik at disse fagene ofte ikke kommer i betraktning når viktige valg gjøres.

Enda viktigere vil det være å revidere kategoriene i finansieringsmodellen for studieprogrammer i høyere utdanning. I dag er humanistiske fag på høyere grads nivå først plassert i kategori D og humanistiske fag på lavere grads nivå i kategori F, som er den laveste kategorien. Denne kategoriseringen gjenspeiler ikke de reelle kostnadene forbundet med driften av fremmedspråkfagene, som er undervisningsintensive. Den gir heller ikke rom for å dyrke det samspillet mellom forskning og undervisning som er avgjørende for forskernes faglige utvikling og for videreutvikling av studieprogrammene. Særlig når det gjelder såkalte fjerne fremmedspråk, som f. eks. arabisk, russisk, japansk og kinesisk, mener UiB at det vil være naturlig å plassere studieprogrammene i en høyere finansieringskategori.

I høringsrunden i forbindelse med endring i forskrift om kvalitetssikring og -utvikling i høyere utdanning og fagskoleutdanning, foreslår NOKUT å sette konkrete krav til antall årsverk på fag som kan tilby masterutdanning. Det foreslås at det må være minst tolv årsverk, hvorav minst åtte i heltidskombinerte forsker- og undervisningsstillinger, for å drive et masterprogram. Vi ser ingen realisme i dette. Vi kjenner heller ikke til noen andre land som setter bestemte krav til antall vitenskapelig ansatte som en absolutt forutsetning for å kunne tilby en bestemt utdanning. For å ivareta bredden i norsk humanistisk forskning og utdanning, må vi tvert imot legge til grunn at noen fag må forbli små. Norge og forskningen ved universitetene *trenger* språkvitere med kompetanse i f. eks. kinesisk og arabisk, men det er ikke behov for – og heller ikke ressurser til – å dimensjonere alle fag etter samme mal. Dette har selvsagt også med arbeidslivsrelevans å gjøre. I debatten om kritisk masse er det også viktig å skille mellom forskningsdisiplin og studieprogram. Om man ved et universitet har fire-fem vitenskapelig ansatte innenfor et fremmedspråk, opererer disse innenfor rammene av et langt større forskningsmiljø. Hensynet til kritisk faglig masse ivaretas gjennom samspill med språkvitere fra andre disipliner, med historikere, filosofer, litteraturvitere og vitenskapelig ansatte fra en rekke andre kulturfag – og ikke minst gjennom nasjonale og internasjonale forskernettverk.

Å holde høy forsknings- og undervisningskvalitet over en stor faglig bredde er utfordrende, særlig sett i lys av kravene til forskningsbasert undervisning i en bred studieportefølje. St. meldingen bør derfor ta opp til diskusjon behovet for en nasjonal samordning av masterprogrammene innenfor de små språkfagene. UiB har allerede et samarbeid med NTNU når det gjelder tysk og fransk. Universitetsfagene styrkes gjennom en fagkritisk dialog og samarbeid (sensur, programsensur, arbeidsdeling) med fagmiljøer ved andre universiteter. Det kan derfor være uheldig å sentralisere små fag til én institusjon. Små fagmiljøer kan samarbeide ved hjelp av nye digitale undervisningsmetoder, gå sammen om større prosjekter med utenlandske partnere (f.eks. NORPART

og SIU).

Videre samordning av mastergradsressurser bør utredes og eventuelt drives frem av universitetene selv og på en måte som ivaretar hensynet til institusjonenes autonomi. Beslutninger knyttet til sammensetningen av studieportefølje har stor strategisk betydning for et universitet, og må være basert på hensynet til bredde i studietilbudet og hensynet til å ivareta verdifulle fagtradisjoner. Å bygge opp gode forsknings- og undervisningsmiljøer tar lang tid; å rive dem ned er dessverre fort gjort.

I langtidsplanen for forskning og høyere utdanning varsler regjeringen opprettelse av 500 nye rekrutteringsstillinger innen 2018. Disse knyttes til tematiske hovedsatsingsområder der hverken språkfag eller andre humanistiske fag er gitt noen sentral plass. Gitt Norges fremtidige behov for god fremmedspråkkompetanse, områdekompetanse, og for språkforskning som kan bidra til videreutvikling av språkutdanningene, bør det også vurderes å øremerke et antall doktorgradsstipender til språkfagene.

Forslag til vedtak

Fakultetsstyret gir dekanen fullmakt til sluttredigering av fakultetets innspill til stortingsmelding for humaniora , i tråd med diskusjonen i møtet.

Dokumentet sendes fakultetsstyret på sirkulasjon med svært kort frist for tilbakemelding, før oversendelse til UiB.